

ОБГРИЖВАНЕТО НА НАЙ-ИЗОСТАВЕНИТЕ ОТ ИНСТИТУЦИИТЕ В ПРОТИВОРЕЧИЕ С ТРАДИЦИЯТА КАТО ОСНОВЕН ОБЩЕСТВЕН ПРОБЛЕМ (ИЗСЛЕДВАНЕ НА СЛУЧАЙ)

Ивайло Василев

докторант в катедра Практическо богословие,
Богословски факултет, Софийски университет „Св. Кл. Охридски“

Анотация: След 45 години комунизъм и повече от тридесет години след края му, обществените и социалните институции в България не полагат ефикасни грижи за най-нуждаещите се. Тази статия стъпва върху изследване на случая на 68-годишен клиничен пациент с когнитивен дефицит, който не успява да получи необходимата му помощ, за да се излекува. Стъпвайки върху литературата от направлението социални дейности, православната антропология и християнската традиция, статията показва несъстоятелността на настоящите начини на общуване с и оказване на помощ от страна на институциите към най-нисшите. Прекомерното фокусиране върху непосредствения (личен) интерес от страна на оказващите помощта води до неадекватни грижи и смърт. Заключение е, че единственият начин да се справим с неразрешимите проблеми, които разтърсват обществото ни, а в тази частност игнорираната смърт и страдание, е да излезем от обувките си и границите си, като извървим две мили, когато ни накарат да вървим една (Мат. 5:41). Това е и традицията на обществото ни, която в последния век или повече е изоставена, но единственото решение остава връщането към корените и прекъсване на порочния кръг на спазване единствено на минималните изисквания в работата ни, когато се грижим за болни и нуждаещи се.

Abstract: Thirty-four years after the fall of communism, Bulgaria's public institutions are inefficient in their provision of social services to the most deprived. This paper takes the case study of a 68-year-old clinical patient with cognitive disorder in Bulgaria who failed to receive sufficient support from public institutions despite being in their attention and analyses this case in order to find the reasons for the failure of institutions. Drawing from social work literature, orthodox anthropology, as well as the broader Christian tradition, we show how the deep incoherencies of institutional care in Bulgaria, results in the failed provision of services to the needy, and the preoccupation with the self-interest in our society leads to inadequate care and human death. We conclude that the only way to tackle the seemingly insurmountable challenges standing in the way of the actual provision of coherent and effective care for patients with mental grievances and special needs is to discard the mentality of the not going beyond one's borders of self-interest and to walk two miles, when one is asked to go one (Mat. 5:41). We, social workers and medical or mental health practitioners, must break the circle, and stop fulfilling our immediate “thin” and formal obligations, while neglecting the core of the problems we are faced with and henceforth lose our patients, and render our work futile, filling our societies with untracked grief.

ВЪВЕДЕНИЕ

Традиция в източно православните общества като нашето е Свещеното Предание на Църквата, създадена от нашия Господ Исус Христос и ръководена според апостолското приемство от апостолите, техните ученици и поставените от тях архиереи и свещеници до днес (вж. Св. Климент 2011: 131-135; Прот. Серафим 2001: 619). Църковните институции са първите,

които полагат организирани и професионални грижи за най-страдащите и пренебрегнати в обществото (Василев 2020: 5-8), а начинът на мислене и живот, преподадени и преподавани от Самия наш въплътител се Господ и неговите ученици и от светите отци, скъсват генерално с приемливостта в обществото да съществуват страдащи, на които може да се помогне, но не се помага. Ближният, възлюбен като себе си (Мат. 22: 34-40), става еталон както на междуличностните, така и на обществените отношения през всичките столетия, през които се развива християнската култура и държава, и до днес. Контекстът на настоящето изследване е именно традиционното в смисъл на преподаването от Традицията като съвършен идеал, възприеман, възприет и приложен на действие в нашите общества¹. Като част от тази традиция, ние сме толкова повече задължени и съответно виновни, когато не отговаряме на висотата на тези идеали в ежедневието ни, живота ни и институциите, които създаваме и поддържаме.

Това изследване има за свой обект представител на общността на отритнатите, беззащитните и по стечение на тези обстоятелства – страдащите. Тя се състои от маргинализираните, често с лош здравен статус, от най-нуждаещите се и неспособни си помогнат. Последните могат да бъдат характеризирани от поведенчески проблеми, като се считат за дисфункционални и неспособни да решават проблемите си (ср. Mead: 1986: 22). В България това са просяци, или изпаднали от обществото хора, за които няма кой да се погрижи. Но те също страдат, както всички останали човешки същества, макар и да нямат финансовите, поведенчески или когнитивни ресурси да облекчат страданието си, когато то почука на вратата. Именно поради това те са в най-голяма нужда от помощ и съответно най-често са обект на социална работа и пастирско обгрижване.

Проследяваме клиничната ни работа по случай в домашна среда, един опит за помощ на лежащо болен човек в България, с цел да представим трудностите и абсурдите, до които се стига при взаимодействие с различните обществени, медико- и социални институции в България, като осветляваме някои проблеми в тяхното функциониране. Тази статия цели принос към приложната социална работа, която се занимава с решение на практическите социални задачи в нашето общество (Радев 2018: 9), но и в по-широк смисъл към подобряването на обществените институции. Предвид това, че обгрижването на човеци не може да бъде лишено от духовното

¹

Такова е *par excellence* обществото на Христовите апостоли, които всичко имали общо и от това раздавали на нуждаещите се. (Деяния 2: 44)

измерение на грижата (ср. Constas 2018: 2), настоящата статия аргументира необходимостта от извършване на холистично обгрижване на нуждаещите се – медико-, социално и пастирско-духовно.

Специфичното на изследвания случай е неговият неуспешен изход. За работещите в и запознатите със социалната сфера отрицателният резултат от съвкупните усилия да се помогне на обекта на нашата помощ, а сега и изследване, едва ли е неочакван. Причините за провала могат да бъдат различни. Както сръбският православен психоаналитик Владета Йеротич отбелязва, често самият обект на помощ прави всичко, за да не му бъде помогнато (Йеротич 2013: 60). Но това не дава задоволителен отговор на въпросите за грешките на оказващите помощта.

В социалната литература също не липсват констатации за трудностите при постигане на резултати в помагането (Механджийска 2013), но няма и много изследвания, които проследяват провала на усилията, който представлява огромен обществен проблем, когато гледаме през призмата на човеколюбието. Дали съществуват структурни или повтарящи се типове грешки, които се репликират във всеки един случай на социалната работа? Настоящото изследване няма да може да предложи емпирични данни, с които да отговори на този въпрос, но считаме, че с нашето изследване на случай може да се маркират някои проблеми, които да изведем на преден план. Този емпиричен подход е правилният, а може би и единственият начин, да се постигне реално подобрене в начините и формите на оказване на ефективна социална, а и не само, помощ на нуждаещите се.

Тъй като неуспехът неусетно съпътства голяма част от работата в тази сфера, настоящето изследване с предложения анализ ще съдейства още и в получаването на отговор на въпросите, които провалената грижа повдига. В заключението проследяваме и светлата нишка, като една пътеводна светлина, която действа отвъд и над провала, осмисля усилията ни и успокоява тревожността, която като надвиснал камък тежи над топлите човешки сърца, работещи в социалната сфера, заплашвайки да ги разбие. Тази нишка е свързана с институцията, която не се провали в изложения казус – Църквата (която е богочовешка, а не само човешка институция), заради Божествената ѝ страна, тъй като човешката търпи и показва недостиг и провал. Макар представителите на всички ангажирани институции да показаха индивидуални старания и да реализираха определени действия в позитивна посока, всички завършиха с провал, но според нашия анализ именно заради протегнатата ръка на представителните църковни лица не може опишем реализирания провал в тъмни краски.

На следващите страници разглеждаме три периода от работата ни с нуждаещия се човек. В описанието на случая в отделните раздели коментираме действията и бездействията на институциите и техните представители: социални – държава; медицински – лекари; духовни –

енория и оказващи помощта. Последващите анализ на резултатите и заключение служат за подходящ завършек и обобщение на случая и неговото по-широко значение в обществото ни днес.

Първи период: запознанството

²
Коста беше на около седемдесет години, с прекаран неотдавнашен втори инсулт, който го парализира до невъзможност да става от леглото. За него на доброволни начала се грижеше ежедневно негова позната, докато той не получи втори инсулт, оставяйки го в почти пълна невъзможност да се движи, но контактен. След поредна хоспитализация, Коста искаше да се прибере у дома и дамата, която му помагаше, се свърза с нашия енорийски свещеник с призив за помощ. Единствено от него се съгласил да получи помощ Коста, който от десетилетия не общувал с църквата. Енорийският свещеник изпрати мен да заведа Коста у дома му и в последствие да го обгрижвам, тъй като нямаше кой друг да му помогне, което и сторихме.

Първата ни задача беше да се обърнем към отдел „Социални политики“ в общината и местната дирекция „Социално подпомагане“. От общината сравнително бързо предоставиха порцион храна по програма за справяне с пандемията, която вземахме и донасяхме на леглото му от местен пункт в близост до апартамента на Коста. Служители от дирекцията, отговарящи за трудно подвижни лица в нужда, посетиха Коста у дома му и го накараха да подпише заявление, че отказва да бъде приет в дом за стари хора с възможност за медицинско обгрижване, тъй като Коста бе категоричен, че няма да напусне дома си. Служителите ни обясниха, че без решение за освидетелстване (ТЕЛК), Коста няма да получи никаква помощ. С протокол от независима лекарска комисия, поискахме от Дирекцията да бъдат предоставени средства за закупуване на неотложно оборудване, свързано със състоянието на Коста: матрак за предпазване от лежащи рани (антидекубитален), инвалидна количка с подвижна тоалетна и пр. В периода на запознанство със случая, не получихме друга помощ от държавата.

³
Междувременно, ежедневното обгрижване на Коста ни притесни. Нямайки достатъчни медицински познания, потърсихме личния му лекар. Тъй като Коста не беше го търсил никога, имаше служебно назначен семеен лекар. Последният, след като направихме справка и беше издирен, откри здравната книжка, непотърсена, на Коста и ни я предаде. Обаче отказа да посети пациента, извинявайки се с пандемията и че поради нея не прави визити по апартаментите. В

² Името е сменено.

³ Първият период и оставащите са документирани в специално воден тефтер от обгрижващото лице по дни.

периода на запознанството не получихме помощ от семейния лекар. Потърсихме лекарска комисия – дежурен невролог, който да издаде становище-предложение за освидетелстването на Коста до състава на ТЕЛК; последният, като чу случая, оказва пълно съдействие, но без да види Коста на живо. Сподели, че не е чувал за подобен случай (отказ от страдащия да приеме лекарства и лечение, рехабилитация и помощ). Разполагахме и с протоколите от изписването на Коста от болницата, които изпратихме до състав на ТЕЛК, заедно със задочния преглед от лекарската комисия по неврология, с молба да бъде освидетелстван Коста, и това бе съдействието от медицински лица, което бе оказано.

Трето, близките на Коста не изразиха отношение към състоянието му. Синът му бе в лоши отношения с него, и излежаващ присъда в затвора, а бившата му жена (както разбрахме в последствие) се опитала да го посети, докато е бил в болницата, но, по нейни думи, ѝ отказали свиждане. При телефонен разговор с нея тя отказа да помага; при разговор с неговия братовчед бе проявен интерес единствено към негово имущество. Познатата, която се бе грижила за него след първия инсулт, вече идваше веднъж на няколко седмици, което бе голям лъч надежда, защото бе единственият човек, с когото той поддържаше контакт през целия период на обгрижването му.

Самият Коста по време на първия етап от познанството ни с умерен протест съдействаше в подписването на документи, необходими за оказването на материална помощ от община и държава. С това се ограничи неговото съдействие, като изключим факта, че сам се обгрижваше хигиенно (сменяше памперсите си). На моменти агресивен, говорещ със заповеден тон, обиди, но в крещяща нужда от добро отношение, любов и грижи⁴. Отказваше да пие лекарствата, изписани му от болницата и евентуална рехабилитация. Настояваше да му се плаща телевизията, сметките за ток, други консумативи, беше избирателен в храната, като същевременно не получаваше, доколкото ни е известно, пенсия.

Ролята на духовните институции в първия етап от обгрижването на Коста се изрази в поемането на отговорност за живота му и подобрението му от страна на неговия енорийски свещеник, и обгрижването му от определен енорияш. Те бяха хората, които се отзоваха на апела на познатата на Коста, вече възрастна дама, която не можеше да полага грижи за него. В пастирска перспектива, приемането на подадената ръка от свещеник вече говори за едно общуване, защото свещеникът не помага в личностно отношение, а като представител на

4

Не на едно място във водения тефтер стоят записки като „този човек има нужда от проява на любов“.

Църквата и съответно Бога; той е „вместо Христос“ за хората, които общуват с него. Основният недостатък в полаганите грижи беше липсата на опит от страна на обгрижващия ⁵, а грешка и болка – недостатъчното внимание, което бе отделяно на Коста. Времето, отделяно за Коста ежедневно, беше значително, но не и достатъчно, поради извършването на обгрижването „по съвместителство“ на задълженията. Коста нямаше социален асистент, нито близки.

Втори период: развитие

След известно време от пункта за раздаване на храна ни отговориха, че могат да уредят доставянето на храна до вратата на Коста от социален асистент, назначен за целта от общината. След изминаването на срока за одобряването на този човек, се оказа, че действително храната ще бъде придвижвана до вратата (отвън) на апартамента, но асистентът няма да влиза вътре в помещението, въпреки неограниченото му задължение да обгрижва лежащия по силата на подписан договор; направихме опити поне да доставя храната до леглото на Коста, но последният поради темперамента си и вероятното склонно към влошаване медицинско състояние уплаши новоназначения асистент. Положителната страна бе в това, че обгрижващият енорияш нямаше да прекарва по трийсет минути във взимане и доставяне на храна до болящия, а отрицателната – договорът за социална услуга с асистента не бе спазен, защото той трябва да отдели определеното му време за помагане на човека, когото обгрижва, а не само в носенето на храна до вратата (нали Коста е лежащо болен, и не става сам).

Същевременно се получи писмен отговор от Дирекция „Социално подпомагане“, чийто местен ръководител обжалва протокола от специализираната лекарска комисия, препоръчващ закупуване на средства като декубитален дюшек, инвалидна количка и др., като иска становище от състав на ТЕЛК дали действително са необходими тези средства за Коста. Консултирахме се и с общинските специалисти, които потвърдиха, че само с ТЕЛК може да бъде обгрижван по-добре от социалните Коста, при това, ако решението е с право на чужда помощ.

Разчетохме като Божия намеса получаването на преждевременен отговор от ТЕЛК, изискващ становища от невролог, психиатър и семейния лекар. Последният с уговорки се съгласи да предложи освидетелстването на Коста (без да го види и прегледа), а енорияши-лекари

5

С който се справяхме посредством съветване с други енорияши – медицински лица и такива, които са гледали стари хора и лежащо болни преди, завършили социални дейности и пр.

съдействаха за посещението в дома на Коста от страна на невролог и психиатър, които издадоха съответните експертни препоръки. В началото на периода изпратихме документите и продължихме да чакаме отговора от състава. В края на периода получихме отговор от ТЕЛК, изискващ становище от неврологичната клиника, в която бе лежал Коста. С връзки на енорияшка-семейна лекарка, проведохме среща с началника на клиниката, който съдейства с това, че изготви нужния документ – но без да прегледа Коста (защото нито Коста се съгласи да постъпи в клиниката за изследване, нито в клиниката желяеха той да постъпи). Документът бе надлежно изпратен до състава на ТЕЛК.

Състоянието на Коста не се подобряваше и беше по-мрачно от гледна точка на настроение и по-лошо поради заседяването му на легло, в сравнение с първия период. Виждайки, че не можем да окажем необходимата медицинска помощ, заплашихме Коста, че ще го настаним принудително в старчески дом, но без видим ефект. Към края на периода Коста детериорираше, като се опитвахме да облекчим с каквото е възможно състоянието му, но реално нямаше откъде да дойде помощ. От пастирска гледна точка му обяснихме, че може да се подготви за изповед и причастие, да бъде посетен от свещеник, ако се подготви. В края на периода му беше спряно електричеството поради неплатени задължения, които, както и преди пъти, покри енорийският храм. Обгрижващият имаше мисъл да използва това спиране на тока като опит да се „стресне“ болящият, да прояви желание за промяна, без която нямаше как да успее да се справи със състоянието си, но енорийският свещеник, може би предчувствайки развитието в недалечното бъдеще, веднага предприе стъпки да заплати всички задължения, като видя, че Коста няма пари и възможност за това.

Поради енорийска ангажираност, обгрижващият не можеше да прекарва много време с Коста, който обаче имаше нужда от внимание и ласката на общуването и загрижеността. Познатата дама, която преди го посещаваше по-често, в този етап почти липсваше. Близките му не го потърсиха.

Трети, последен етап

В деня на светите Баташки мъченици, 17 май, Коста внезапно се влоши. Не беше възможно да му се обърне повече внимание сутринта, защото имахме служба, която изискваше присъствието на обгрижващия. В последствие отидохме при него и извикахме линейка, която обаче отказа да дойде, като ни казаха да се обърнем към семейния лекар. Тъй като преди бяхме получавали отказ от въпросният лекуващ, потърсихме на семейна лекарка – енорияшка, която

вече го беше преглеждала. Тя го прегледа и изписа антибиотик.

В продължение на няколко дни познатата дама, която преди го обгрижваше, беше при него, и се грижеше за него. Тя дойде при нас и ни каза, че Коста не е контактен и има нужда от незабавна помощ. Той наистина агонизираше и линейката се отзова веднага. Беше настанен в урологично отделение, тъй като само там имаше места, изпитваше затруднения с дишането в продължение на дни. Обадиха ни се, че е починал.

Оказа се, че не е могъл да уринира и е влязъл в критично състояние след обезводняване поради неприемане на течности. Диагнозата на лекарката, предписала антибиотик, се оказа погрешна. Самият Коста, макар да можеше да говори, докато се влошаваше състоянието му не каза какво му е и не обясни като жест на съдействие в излекуването му. В последните дни преди хоспитализацията му е поискал да дойде свещеника при него неколкократно, което за съжаление не се осъществи.

След отказа да предоставят средства за дюшек и количка, социалните нямаха отношение към съдбата му. ТЕЛК-овото решение с максимални проценти и право на чужда помощ получихме няколко дни преди кончината на Коста. Братовчедът на Коста настоя той да организира погребението му на село, макар енорийският свещеник да предложи пълно покриване на разноските за ангажиране на погребален агент, каквото бе правил и преди – когато няма кой да погребее някой ближен, поне последният да бъде изпратен достойно и подобаващо.

Резултати

В половингодишния период, през който полагахме грижи за страдащия, влязохме в съприкосновение с половин дузина различни институции: болнични, социални – към болницата, общински социални, държавни представители, приятели на страдащия, роднини на страдащия по пряка линия и негови братовчеди, църква на ниво митрополия и на ниво енория, енорийски свещеник и конкретен обгрижващ (църковен социален работник), който пише настоящото изследване. В поставеното статукво, в което се оказа страдалеца в началото на периода, той свършено изпадна от системата, макар да получи всички формални белези на помощ, които може да се очаква да му бъдат предоставени. Всяка една институция се провали в оказваната помощ на ниво ефективност (да му бъде действително помогнато), макар и всяка да предостави помощ.

На първо място, разбира се, се провали самият Коста. Не споделяше своите проблеми, не помагаше с диагностицирането, рехабилитирането и лечението им. Казваше, че иска да умре. Не

е в това изследване мястото за анализ на депресивното състояние, в което се намираше, но вярвам, че то в известен смисъл отнема от вината му, защото Бог иска от нас толкова, колкото можем да дадем и е по силите ни. Ако няма избор или сили да направи правилен избор, този избор не прави човека виновен.

Така че, като първа институция – тази на Аза, на свободния човек, който пръв следва да отговаря за себе си, Коста претърпя крах. Бог иска от нас да полагаме грижи за тялото си и за душата си, да бъдем свети (Мат 5:48), както е свят Бог, който не иска смъртта на грешника, а всеки да достигне спасение (Йезекиил 33:11). В противоречие с традицията и живота е тегненето към смъртта. Проблемът на Аз-а заслужава специално изследване, защото корените му не са единствено в личността, но и в общността и обществото, в което тя израства, живее и работи.

Втората институция – бракът, защото след себе си, човек се прилепя към жена си и стават едно, а което Бог е съчетал, човек да не разделя (Мат. 19: 5-6), също претърпя крах, защото Коста бе разведен, а разведената му жена отказа да помогне. Синът им бе в затвора, но той беше заплашвал баща си. Семейната институция категорично претърпя провал в новопоявилата се нужда за грижа на страдалеца. Най-немощният не успя да получи помощ от първите, които би трябвало да се му се притекат, неговите най-близни. Защото човек е призван след оказването себе си на помощ, първо на най-близкия си да помогне. Близният ни е най-напред семейството ни, а след това всички останали (Марк 12: 31). Семейството като основна и най-проста клетка на обществото (UNGA 1948: 16, 3) в случая сериозно бе заболяло, а това дава отражение на цялото общество. Защо се случва така? Отговорът е належащ, защото това не е изолиран случай у нас. След разпада на семейството няма ли да последва и разпадът на обществото? По думите на блаженопочившия Атински архиепископ Христодул, „разпадането на семейството е смъртоносна опасност за обществото и нацията“ (Дим. Митр. Христодул 2018: 10).

Третата и четвърта институция, която следва по логичния ред на задължението, са държава и община. След Освобождението, постепенно иземайки от Българската църква неосновните за последната социално-милосърдни функции, официалната власт приема задължението да осигури социална защита на членовете на обществото, които няма от къде другаде да получат помощ (вж. Модернистичния етап в развитието..., Хаджийски 2002). Социалните институции у нас, създадени от Църквата, през изминалото столетие са иззети от нея и национализирани заедно с имотите ѝ с новата Димитровска конституция от 1947 г. и

Закона за вероизповеданията от 1949 г. (Василев 2020: 32)⁶. В изследвания от нас случай държавата, отнасяйки се към най-неоправданите, беше повече мащеха, отколкото майка, извършваща минималното си законово задължение, но без да окаже ефективна помощ, която да бъде от решаваща полза за страдащия. Общината предостави храна, като леко облекчи с това грижите с плътта, но с това се изчерпа помощта ѝ. Човекът Коста не бе толкова гладен за хляб, колкото за пълноценна човешка, холистична грижа.

Което ни довежда до петата и шеста институция по нашия ред – Църквата и оказващия помощта с неговия енорийски свещеник. В човешки план, ние се провалихме: оказахме всичката помощ, която можахме по силите си, но не бе достатъчно, защото човекът почина. Ще иска ли Бог от нас отговор за живота на този човек, който повери на грижите ни, или ще ни награди за трудовете, които все пак обективно предприехме? Няма да разберем това тук. Ако има положителна страна, тя е, че като представители на Църквата, ние предложихме помощ на Коста и той със сърцето си прие тази протегната ръка, което бе единственото нещо което прие. Прие помощта от Църквата и духовника, който стои вместо Христос в света (за последното ср. Архим. Емилиян 2022: 102; Hausherr et. al. 1990: xviii), което по духовен начин го примири с Бога и утеши, доколкото последното е възможно, в последните месеци от живота му.

Анализ на резултатите

В провала на всички институции, които бяха засегнати в хода на оказването помощта на болящия човек, се забелязват черти на един общ проблем. Дали поради прекомерна работна ангажираност на хората, които оказват помощта, или по други причини, представителите на всички институции ограничиха предоставянето на услуги (обсега, обхвата им) към нуждаещия се. В случая на църковния социален работник, който предоставяше ежедневната грижа и координирането на помощта, факторите обясняваме от лична гледна точка като обективна невъзможност за прекарване на повече време с нуждаещия се – както споменахме, поради съвместителство на задълженията и други ангажименти. При все това, на лице е фактът, че отделеното време не бе достатъчно.

Отговорът е, че независимо от обективните ограничения, следва да се намери начин да се предостави помощта. В случая на обгрижващия, следвало е или да се освободи времето му, или

6

С падането на комунизма през 1989 г. Църквата отново възвръща правото си да функционира както всеки друг субект в държавата, но отнетото ѝ имущество от средата на века в огромната му част не е възстановено (вж. Донкова 2007)

да се намерят още обгрижващи, т.е. да се увеличат ресурсите за оказване на помощта. Дори ако се запази статуквото, обгрижващият също може да пренебрегне останалите си ангажименти, например да закъснява повече за работата си, да не отиде на служба в Църквата, да отдели повече от личните си средства (или всичките) за нуждите на болящия. Практически не съществува проблем за предоставяне на повече ресурс. Самоограничението не познава граници и само то е, което може да помогне на помощта и да я превърне от оказвана в ефективна. Прилагането му е въпрос на баланс („ще отдели толкова ресурс, но не повече, за да съвместя и другите си задължения, с надеждата да е достатъчен“). В църковните среди съществува такава граница: правя всичко, което зависи от мен, но наистина го извършвам със спокойна съвест, а останалото оставям на Бога.

При лекаря, общинските и държавни власти, а и при всеки участващ в процеса на оказване на помощ, самоотречението може да се изрази в изготвянето на адекватна оценка на нуждите на пациента (клиента), и отделянето на ресурси за оказване на самата помощ. Вероятно всеки има обяснение защо не е направил повече за конкретния нуждаещ се, но неотговореният въпрос остава: кой носи отговорност за провалената грижа. Всеки ще даде отговор за своите действия, но можем ли да кажем нещо за динамиката зад решението да отделиш време и ресурси, или да извиниш неотделянето им.

Прекомерното фокусиране върху моментния интерес на индивида, в случая отказвайки пълноценен ангажимент към страдащия. Отново, съществуват извинения за това, но проблемът с грижата, нужна на човека, остава неразрешен. Единственият начин да се справим с тези проблеми, които се повтарят постоянно, а именно игнорираната смърт и страдание, е да излезем от обувките си и границите си, като извървим две мили, когато ни накарат да вървим една (Мат. 5: 41). Това е и традицията в обществото ни. Единственото разрешение е връщането към корените и прекъсване на порочния кръг на извършване на минималните изисквания в работата ни, когато се грижим за болни и нуждаещи се.

Заклучение

В настоящия казус, всички институции се провалиха да окажат необходимата помощ на болящия. Най-напред, провалът е в близките му, тъй като не бяха способни или не искаха да се погрижат, когато изпадна в нужда. Виждаме и провал у него, тъй като той не искаше подобрението и оздравяването си, като отказваше съдействие; също и в това, че нямаше човек до себе си, който да го обгрижва, когато това се наложи. Може би психическото му състояние бе

причина да откаже да бъде настанен в социален дом. После, провалът бе на държавата с нейните социални служители, които чисто договорно нямаха вече задължение към него, след неговия писмен отказ да бъде настанен в дом. Общината предостави храна и макар с връзки да ни консултира висшестоящ експерт, не помогна по друг начин.

Провалът на грижата не на последно място и е в самия обгрижващ, тъй като не успя да постигне правилно диагностициране и да доведе до успешен край излекуването му, не отдели нужното на страдащия лично време и ангажираност, за да успее да му помогне. Един случай от житието на св. Павел Препрости добре илюстрира правилния начин на отделяне на време и ангажираност: на св. Павел бил изпратен от св. Антоний Велики един бесноват, който да излекува. Св. Павел застанал на една скала „в средата на деня, когато в Египет слънцето изгаря като огнена пещ“ и казал: „Господи... ти знаеш, че няма да сляза от тоя камък, дори и да трябва да умра върху него... докато Ти не ме чуеш и не изгониш беса от тоя младеж!“, в следствие на което човекът бил изцелен (Св. Димитрий Ростовски 2007: ден 4). Тъй като не направихме това – не успяхме.

Светлата нишка в случая е, по думите на нашия енорийски свещеник, че Коста чрез опита за помощ и приетите грижи от църковни служители, се примири с Църквата, от която се бе отчуждил в продължение на десетилетия. Може би Бог ще зачете именно това негово усилие и прости греховете му, като го настани в място тучно, където няма болка, скръб и въздишка,⁷ каквито той без мярка претърпя в последните години от живота си тук.

Изложеният казус повдига редица въпроси, които са без отговор. Общото между тях е в проявената грижа към човека и ангажимент да му бъде оказана помощ. Никоя институция няма правомощия или задължения за оказване на всестранна грижа към страдащия. Затова и е жизнено необходимо всеки изпълняващ отговорностите си работещ в системите за помощ да прояви своята лична християнска съвест и да извърви две мили, когато е задължен да извърви една (ср. Мат. 5: 41) в помощ на ближния. Само тогава ще може изпадналите от системата да получат това, от което се нуждаят, а именно любовта на сърцето и ласката на молитвата, изразена в дела, което ще сгрее и техните сърца и ще облекчи страданието им, ако и не реши материалните им затруднения.

7

Вж. Молитва за упокой на починали

ЛИТЕРАТУРА:

Архим. Эмилиан Симонопетрит. 2022. *Дом Божия – врата небесные. О монашестве, игумене и послушнике*. Екатеринбург, Синописисъ. [Arhim. Emilian Simonopetrit. 2022. *Dom Bozhia – vrata nebesnye. O monashestve, igumene i poslushnike*. Ekaterinburg, Sinopsisa.]

Василев, И. 2020. *Културно-просветна и социално-милосърдна дейност в Пловдивска епархия: традиции и съвременни аспекти*. (непубликувана магистърска теза), Софийски университет, Богословски факултет, с. 5-8 [Vasilev, I. 2020. *Kulturno-prosvetna i sotsialno-milosardna deynost v Plovdivska eparhia: traditsii i savremenni aspekti*. (nepublikovana magistarska teza), Sofiyski universitet, Bogoslovski fakultet, s. 5-8]

Димитриадски митрополит Христодул. 2018. *Кризата на съвременното семейство*. Пловдив, Старинен храм „Св. Параскева“. [Dimitriadski mitropolit Hristodul. 2018. *Krizata na savremenното semeystvo*. Plovdiv, Starinen hram „Sv. Paraskeva“.]

Донкова, Ж. 2007. *Възстановяването на църковните имоти – проблеми и предизвикателства*. В: Портал „Двери на православието“, 8 май 2007 г., <https://dveri.bg/qf> (04.19.2023) [Donkova, Zh. 2007. *Vazstanovyavaneto na tsarkovnite imoti – problemi i predizvikatelstva*. V: Portal „Dveri na pravoslaviето“, 8 may 2007)]

Йеротич, Вл. 2013. *Психологическото и религиозното битие на човека*. София, изд. „Омофор“, 2013, София [Yerotich, V. 2013. *Psihologicheskoto i religioznoto bitie na choveka* Sofia, izd. „Omofor“, 2013, Sofia]

Механджийска, Г. 2013. *Социална работа по случай – реконцептуализация на традиционните разбирания в съвременна приложна перспектива*, В: Сп. „Социална работа“, София, 2013 (1), брой 1, 4-29. https://www.swjournal-bg.com/download.php?news_id=5 (17.09.2022) [Mehandzhiyska, G. 2013. *Sotsialna rabota po sluchay – rekontseptualizatsia na traditsionnite razbirania v savremenna prilozhna perspectiva*, Sp. „Sotsialna rabota“, Sofia, 2013 (1), broy 1, 4-29]

Прот. Серафим Слободской. 2001. *С. Закон Божий*, Асеновград, 2001. [Prot. Serafim Slobodskoy. 2001. *S. Zakon Bozhiy*, Asenovgrad, 2001.]

Радев, Н. 2018. *Относно предмета на науката социална работа*. В: Сп. „Социална работа“, София, 2018, бр. 1, година VI, 2-28, https://www.swjournal-bg.com/download.php?news_id=74 (17.09.2022) [Radev, N. 2018. *Otnosno predmeta na naukata sotsialna rabota*. Sp. „Sotsialna rabota“, Sofia, 2018, br. 1, godina VI, 2-28]

Св. Климент Римски. 2011. *Две послания до Коринтяните*, София, Синодално издателство. [Sv. Kliment Rimski. 2011. *Dve poslania do Korintyanite*, Sofia, Sinodalno izdatelstvo.]

Св. Димитрий Ростовски. 2007. *Жития на светите*, м. октомври. Света гора, Манастир „Св. вмчк Георги Зограф“. [Sv. Dimitriy Rostovski. 2007. *Zhitia na svetiite*, m. oktomvri. Sveta gora, Manastir „Sv. vmchk Georgi Zograf“.]

Хаджийски, Г. *Историческо развитие на социалното подпомагане в България*. В: Сп. „Педагогика“, 2002, бр. 3. [Hadzhiyski, G. *Istoricheskoto razvitie na sotsialnoto podpomaganе v Bulgaria*. Sp. „Pedagogika“, 2002, br. 3.]

Constas, M. *St. Basil's Social Concerns* (unpublished paper). Academia.edu Portal, 2018, [online] Available at: https://www.academia.edu/10376852/St_Basils_Social_Concerns_unpublished_paper_

Hausherr, Irénée, et al. 1990. *Spiritual Direction in the Early Christian East*. Cistercian Publications.

Mead, Lawrence M. *Beyond Entitlement: The Social Obligations of Citizenship*. New York, NY: The Free Press, 1986, p. 22

United Nations General Assembly (UNGA). *The Universal Declaration of Human Rights* (UDHR). New York: United Nations General Assembly, 1948.

Информация за автора

Ивайло Василев (Йоан) е редовен докторант по Пастирско богословие в Богословски факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ и енорияш на старинен храм „Св. Параскева“ – Пловдив. Завършил е Икономика и Политически науки в Американския университет в България и има магистърска степен от Лондонския икономически институт по „Местно икономическо развитие“ и магистърска степен „Църковно социално дело“ от Богословския факултет, в който докторира. Работи в Културно-просветния отдел на Пловдивска света митрополия от 2016 г.

Имейл ioan@paralingua.bg; Тел. 0895932764.

About the author

Ivaylo Vasilev (Ioan) is a PhD Candidate in Pastoral Theology at the Faculty of Theology of Sofia University. He has a BA in Economics and Political Science (American University in Bulgaria), an Msc in Local Economic Development (LSE), and an MA in Theology and Social Care (Sofia University). Since 2016 he is an assistant in the Culture & Education Department of the Holy Metropolis of Plovdiv of the Bulgarian Orthodox Church.

Email: ioan@paralingua.bg;

Mobile phone: +359895932764.